

FASTIGHETSKONTORET
KULTURFÖRVALTNINGEN

2012-02-21
TJÄNSTEUTLÅTANDE
DNR 5.2-079/2012
DNR 1.1/994/2012

Kontaktperson fastighetskontoret
Lilian Rosell
Utvecklingsavdelningen
Fastighetsutvecklingsenheten
Telefon: 08-508 276 03
lilian.rosell@stockholm.se

Till
Fastighetsnämnden
2012-03-05
Kulturnämnden
2012-03-22

Kontaktperson kulturförvaltningen
Johanna Hansson
Telefon: 08-508 310 41
johanna.m.hansson@stockholm.se

**Upprustning av Stockholms stadsbibliotek,
fastigheten Spelbomskan 16 och fastigheterna
Spelbomskan 3 och 13.
Utredningsbeslut**

Förslag till beslut

1. Fastighetsnämnden beslutar att ge fastighetskontoret i uppdrag att utreda om förädling och upprustning av Stockholms stadsbibliotek, fastigheten Spelbomskan 16 och fastigheterna Spelbomskan 3 och 13 för högst 8 mnkr inom förvaltningens budgetram.
2. Kulturnämnden beslutar att ge kulturförvaltningen i uppdrag att utreda om förädling och upprustning av Stockholms stadsbibliotek, fastigheten Spelbomskan 16 för högst 1 mnkr inom förvaltningens budgetram.

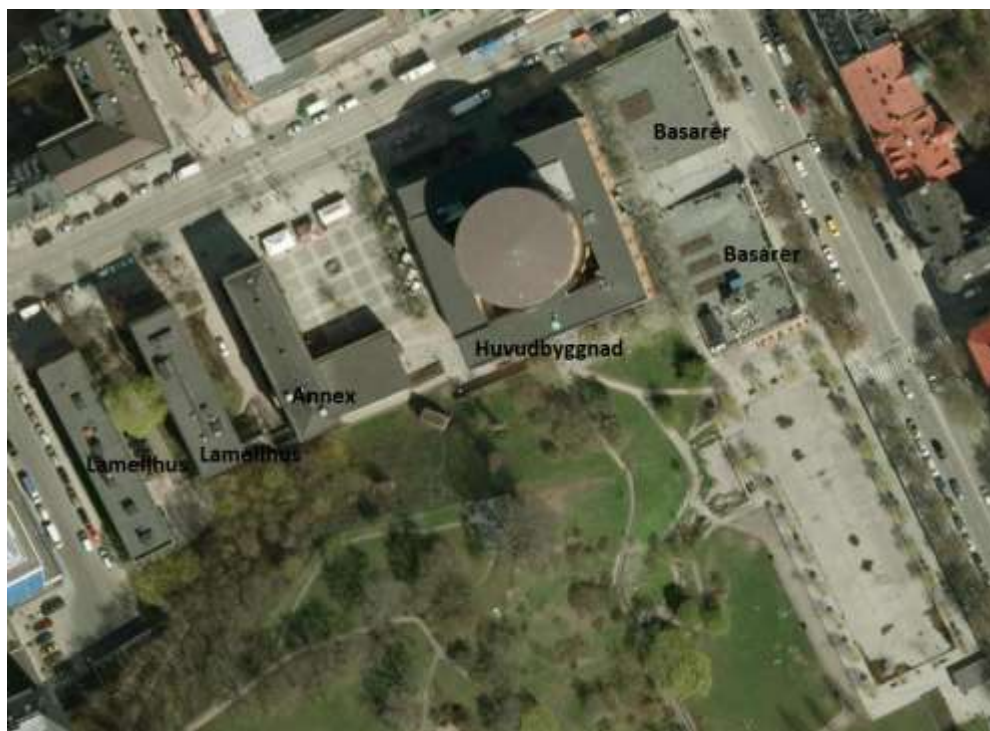
Juan Copovi Mena
Förvaltningschef
Fastighetskontoret

Berit Svedberg
Förvaltningschef
Kulturförvaltningen

Sammanfattning

Asplundshuset, huvudbyggnaden, är ritad av Gunnar Asplund. Den har internationell ikonstatus och var då det invigdes 1928 ett av Europas och kanske världens modernaste bibliotek. Idag är den blåklassad, liksom basarerna och lamellhusen, vilket är den högsta kulturhistoriska klassen Stockholms stadsmuseum kan utfärda. Annexet är grönklassat, vilket är den näst högsta klassen. Ett vårdprogram är under framtagande för Asplundshuset med intilliggande park.

För att möta dagens och morgondagens besökares krav på vad ett bibliotek kan erbjuda behöver Stockholms Stadsbibliotek förädlas och rustas upp. En helhetsbild över konsekvenser och möjligheter för fastigheterna Spelbomskan 3, 13 och 16, och dess omgivning som en del av stadens utveckling och koppling till Odenplans framtida kommunikationsnav med Citybanan kommer att belysas i denna utredning.

Figur 1 Byggnader på kv. Spelbomskan

Byggnadernas behov av underhåll är stort och det senaste större underhållsarbetet genomfördes under 1980-talet. De tekniska installationerna är föråldrade och byggnaderna uppfyller inte dagen myndighetskrav exempelvis gällande energiprestanda och tillgänglighet.

I planen ingår att uppgradera byggnaderna till modern standard, med ny teknik, uppfylla myndighetskrav och åtgärda tekniska brister samt att skapa förutsättningar för ett funktionellt och modernt stadsbibliotek för Stockholm, där verksamheten fungerar på ett bra och samtida sätt med flexibla lösningar.

Fastighetskontoret föreslår en utredning om en budget om högst 8 mnkr och återkommer med lägesrapport i september 2012.

Kulturförvaltningen föreslår en verksamhetsanknuten utredning om högst 1 mnkr.

Fastighetskontoret och kulturförvaltningen återkommer till fastighetsnämnden och kulturnämnden med förslag på inriktningsbeslut i mars 2013.

Utlåtande

Bakgrund

Fastighetskontoret äger fastigheterna Spelbomskan 3, 13 och 16 där kulturförvaltningen är den största hyresgästen. Kulturförvaltningen hyr Asplundshuset (huvudbyggnaden) och Annexet för Stockholms stadsbiblioteks räkning.

Figur 2 Kvarterens namn och nummer

Kulturförvaltningen och Svenska Barnboksinstitutet är hyresgäster i de två lamellhusen. I Basarerna nedanför huvudbyggnaden mot Sveavägen, på ömse sidor om huvudentrén, finns fyra butiker: McDonalds, Falafelkungen, Svanströms och 7-eleven.

Stockholms stadsbibliotek behöver moderniseras och byggas om. Asplundshuset var vid invigningen 1928 Europas - och kanske världens - mest moderna och tillgängliga bibliotek. Idag ställer besökare andra krav, vilket skapat nya behov. Dessutom behöver biblioteksbyggnaderna renoveras då de har tekniska brister som behöver åtgärdas. För att Stadsbiblioteket ska fortsätta vara ett samtida internationellt bibliotek behöver det anpassas till de nya förutsättningarna, som medborgarnas ändrade beteenden och utökningen av publikströmmar vid Odenplan medför.

Vidare pågår projekt - så som vårdprogrammet och planerande av ny entré till tågstationen - som påverkar de aktuella fastigheterna och det finns därför ett behov av att se över konsekvenser och möjligheter som dessa för med sig. Fastighetskontoret och kulturförvaltningen har stämt av dessa planer med stadsbyggnadskontoret.

Figur 3 Asplundshuset, Stadsbibliotekets huvudbyggnad

Huvudbyggnaden är ritad och byggd av Gunnar Asplund. Den är blåklassad och har därmed ett högt kulturhistoriskt värde. Basarerna som ingår i huvudbyggnaderna är också blåklassade liksom de två lamellhusen.

Biblioteksverksamheten

Idag bedriver Stadsbiblioteket en omfattande och varierad verksamhet. När det invigdes 1928 var det ett av Europas mest moderna och tillgängliga bibliotek: böcker fanns på öppen hylla och det fanns en alldeles egen avdelning för barnen, som var minst lika påkostad och genomtänkt som vuxenavdelningen.

Kundundersökningar visar att Stadsbiblioteket uppskattas för att det finns både bredd och djup i verksamhet och utbud. Samtidigt ställer stockholmarna allt större krav på service och tillgänglighet. Flera av de funktioner som efterfrågas och som kännetecknar ett samtida bibliotek saknas idag, framför allt en variation av lugna platser och rum för samtal.

I strävan att fortsätta att vara ett samtida, angeläget och använt bibliotek uppstår krokar. Behovet av att lära och läsa i lugn och ro kan inte alltid samsas med behov av upplevelser och samtal kring litteratur och andra ämnen. Ett exempel på det är att Rotundan som idag används som scen för alla större program och evenemang för både barn och vuxna, samtidigt som den är en del av det öppna biblioteket.

Figur 4 Stadsbibliotekets huvudbyggnad

Stadsbiblioteket är redan idag flitigt använt av stockholmarna. Den nya citybanan beräknas vara klar 2017. Då öppnar en ny station, Stockholm Odenplan, en kombinerad pendeltågs- och tunnelbanestation. Det kommer att innebära att ännu fler människor rör sig på och kring Odenplan. Stadsbibliotekets läge blir ännu mer centralt och antalet besökare kommer med största sannolikhet att öka markant.

Stockholm är idag en mångspråkig och mångkulturell stad. Det ska synas i det nya Stadsbiblioteket, där det idag endast finns medier på svenska samt på ytterligare några språk. Övriga cirka 120 språk finns idag i Annexet. Det är angeläget att integrera svenska och internationella medier.

Den barnavdelning som Gunnar Asplund ritade var unik för sin tid, men den speglar en annan syn på barn än dagens. Den nuvarande barnavdelningen ska bevaras och varsamt anpassas, men den behöver kompletteras för att anpassas till dagens barnverksamhet, som under de senaste cirka fem åren har ökat kraftigt, delvis beroende på ett ökat utbud och dels på en ökad efterfrågan. Barnboksutlåningen har ökat med 30 % mellan 2006 och 2011. Motsvarande siffra för vuxenlitteraturen är 3 %. Stadsbiblioteket behöver därför anpassa sin verksamhet både till ett större faktiskt antal barn och en verklighet där en större andel av stockholmarna är barn. En utvidgad barnavdelning ska självklart vara mångspråkig. Den ska kunna möta barn från olika kulturer och med olika modersmål, men också barn med olika lärostilar och olika sätt att uttrycka sig.

De administrativa ytorna bör minskas till förmån för publika ytor och de byggnader som tillsammans ska utgöra det nya Stadsbiblioteket behöver hänga ihop. En bra logistik och enkla sätt för människor och medier att röra sig genom hela biblioteket innebär att en dubbling av funktioner undviks. Det gäller både publika funktioner som in- och utlåningsstationer för medier, toaletter och läsplatser och administrativa utrymmen som pausrum och arbetsplatser.

Behovet av ytor kan begränsas genom att de olika utrymmena utformas för att tillåta största möjliga flexibilitet. Det ska snabbt gå att ställa om mellan olika typer av verksamhet, för olika målgrupper och under olika tider på dygnet.

På lång sikt ska biblioteket kunna förändras för att möta ett förändrat medielanskap. Utvecklingen av digitala medier och förändringen av människors läsvanor är snabb. Bedömningen är trots det att utlåningen av fysiska medier kommer att vara konstant under en lång tid framåt. Utlåningen av e-medier ökar visserligen kraftigt, men från en låg nivå. När verkliga förändringar sker, som påverkar bibliotekets mediebestånd, ska ytor kunna omvandlas från medieförvaring till andra publika funktioner.

Arkitekttävling

En arkitekttävling för ett nytt stadsbibliotek ägde rum 2006. Projektet genomfördes dock inte på grund av att de ekonomiska kalkylerna ändrades under projektets gång med betydande fördyringar och osäkerheter. En riskanalys togs fram 2009 som visade att kostnaderna var mycket osäkra, men bedömdes vara betydligt högre än planerat. Den totala investeringskostnaden beräknades 2006 uppgå till 885 mnkr. 2009 låg beräkningen på 1350 mkr.

Det fanns inte heller säkra kalkyler för drift- och kapitalkostnader, men från betydligt lägre beräkningar hade de rört sig upp till över 130 mnkr per år-. Dessa är kostnader som skulle ha belastat biblioteksverksamheten. Som kostnadsläget och osäkerheten just då såg ut för projektet, skulle det inte varit ansvarsfullt att gå vidare med en tillbyggnad av Stockholms stadsbibliotek. Det skulle inneburit kostnader som inte gick att överblicka och som inte kunnat anas från början.

Skydd av kulturellt värde

Länsstyrelsen har med anledning av en eventuell byggnadsminnesförklaring tagit fram förslag till skyddsbestämmelser som omfattar huvudbyggnadens exteriör och interiör, basarnas exteriör samt omgivningen med bl.a. huvudtrappan från Sveavägen och parken med damm, terrasseringar, skulpturer m.m. I ett tidigare remissvar (1.1/1595/2010) till länsstyrelsen hade kulturförvaltningen ingen erinran mot skyddsbestämmelserna, förutom att det föreslagna skyddsområdet skulle utvidgas något västerut. Länsstyrelsen skriver i sitt yttrande att ”En vård- och utvecklingsplan bör upprättas för byggnadsminnet. Planen ska förenkla och förtydliga förhållningssättet till anläggningens kulturhistoriska värde samt precisera hur anläggningen skall bevaras och tas om hand.

Om länsstyrelsen har godkänt planen kan åtgärder som ligger i linje med denna hanteras utan länsstyrelsens tillståndsprövning.” Ett ytterligare förtydligande av anläggningens kulturhistoriska värden kan regleras med skydds- och varsamhetsbestämmelser i en eventuell ny detaljplan, om detta blir aktuellt.

Figur 5 Stadsbibliotekets huvudentré

Kulturmiljömål

Riksintresse och kulturhistoriska värden

Hela Stockholms innerstad är av riksintresse för kulturmiljövården, där Stockholms högskoleområde med Observatoriet, Stadsbiblioteket, parken och bl.a. högskolebyggnaderna har pekats ut som ett område som speglar stadens historiska framväxt och Observatoriekullen som stadens lärdomscentrum.

Många av byggnaderna inom riksintresseområdet har synnerligen stort kulturhistoriskt värde och har haft och har en viktig roll inom folkbildningen och högskoleundervisningen.

Stockholms landskap och stadsplanemönster präglas av Stockholmsåsen, den grusås som sträcker sig genom staden i nord-sydlig riktning. Synliga grusformationer från åsen finns idag endast vid Observatorielunden och Skogskyrkogården samt i Hagaparken i Solna kommun. Observatoriet, som tillkom 1753, placerades symboliskt på högsta punkten för att ge ultimata förutsättningar för astronomiska observationer. Under 1800- och 1900-talen tillkom ett stort antal lärdomsinstitutioner runt Observatoriekullen, som ett slags ”Campus”; Handelshögskolan, Stockholms universitet, de juridiska och humanistiska fakulteternas byggnad, stadsbiblioteket, de tre lamellhusen längs Odengatan m.fl. Arkitekturen anspelar på antikens bildningsideal, från Observatoriet som kröner höjden likt ett antikt tempel, via 1800-talets nyrenässans till 1920-talsbebyggelsens rena nyantik. Höjden karaktäriseras av den engelska park som anlades på 1790-talet. Invid Observatorielundens östra sida finns Gunnar Asplunds park från tiden för Stadsbibliotekets tillkomst.

Gunnar Asplund utformade också basarbyggnaderna med terrasser och murar som omfattar entrémotivet med den långa trappan upp mot biblioteket.

Huvudbiblioteket från 1928 är ritat av arkitekt Gunnar Asplund och har en unik ställning i både svensk och internationell arkitekturhistoria. En del av det kulturhistoriska värdet ligger också i den ursprungliga användningen som folk- och huvudbibliotek. Stadsbiblioteket är landets första kommunala folkbibliotek där låntagarna själva skulle kunna ta fram böcker ur hyllorna.

De intilliggande lamellhusen från 1920-talet har synnerligen stort kulturhistoriskt värde (blåmarkerade enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering) medan lamellhuset från 1950-talet närmast biblioteket har stort kulturhistoriskt värde (grönmarkerad). Vid en avvägning av huvudbibliotekets och lamellernas kulturhistoriska värde har biblioteket en suveränitet men den samlade helhetsmiljön med Asplunds byggnad, lamellerna och Observatoriekullen har ett betydande värde med sin klassicistiska utformning.

Antikvariska aspekter att beakta i det fortsatta arbetet

Var och en av byggnaderna har stora kulturhistoriska värden. Biblioteksbyggnaden är en solitär och märkesbyggnad och ett påtagligt inslag i stadsbilden, förutsättningar som bör råda även i framtiden. Dessutom förhöjs det samlade värdet av relationen mellan byggnaderna samt mellan byggnaderna och topografien på ett sätt som måste beaktas vid förändringar inom området. Observatorielundens topografi och synlighet är betydelsefulla vilket tillsammans med områdets parklandskap är viktiga att värna. Kullens krön och front mot Sveavägen speglar dess ursprungliga form och vegetation. Den norra branten mot biblioteket och lamellhusen formades vid områdets utbyggnad. En betydelsefull del i

anläggningen som bör värnas är Asplunds park mot Sveavägen med låga stenmurar, gångar, växtlighet, möbleman, stensatt bäckfåra, parkdamm och skulptural utsmyckning.

Biblioteksbyggnaden är en helhetskomposition där arkitekturen, rörelsemönster, färgsättning, konstnärlig utsmyckning och möblering är lika viktiga. Rörelsemönstret från huvudentrén vid Sveavägen och genom rotundan, där man symboliskt rör sig uppåt från mörker till ljus, är viktig att även fortsatt framhäva. Det är därför av betydelse att huvudentrén alltjämt har sin ursprungliga placering vid Sveavägen. Möblerna ritades inte bara speciellt för byggnaden utan varje enskilt rum fick sina speciella möbler. Barnavdelning med sagorum fick särskilda barnmöbler. Barnavdelningen ska nyttjas för befintligt ändamål. De öppna hyllorna med synliga böcker liksom studieplatserna i läsesalarna bidrar till upplevelsen av bildningsmiljö. Läsplatser med ursprungliga möbler ska i största möjliga omfattning bibehållas. Atmosfären av lärdomstempel ska dominera.

En utgångspunkt vid alla eventuella förändringar ska vara att anläggningen ses som en helhet och att biblioteksbyggnaden får den användning som ger den bästa förutsättningen för ett bevarande av både helheten och detaljer.

Det vårdprogram som är under arbete kommer förhoppningsvis att kunna ligga till grund för antikvariska ställningstaganden i framtiden.

Mål och syfte

Målet med den föreslagna utredningen är en plan för hur fastigheterna kan bevaras, renoveras och utvecklas med hänsyn till egna och omgivningens förutsättningar i syfte att säkra det ekonomiska värdet och kulturella arvet.

I planen ingår att uppgradera byggnaderna till modern standard, med ny teknik, uppfylla myndighetskrav och åtgärdade tekniska brister samt att skapa förutsättningar för ett funktionellt och modernt stadsbibliotek för Stockholm, där verksamheten fungerar på ett bra och samtida sätt med flexibla lösningar.

Utredningen syftar också till att vara ett underlag för att identifiera vilka åtgärder som kan utföras omgående i Stadsbiblioteket och att hantera de externa faktorer som påverkar biblioteket, som till exempel vårdprogrammet för kulturhistoriska byggnader och ny entré till tågstationen.

Åtgärder

En utredning föreslås som behandlar fastigheterna och dess omgivning och resulterar i en handlingsplan. Utredningen är tänkt att dels hantera helheten, dels byggnaderna och de lokaler och verksamheter som finns i dem.

Helheten

Utredningen hanterar byggnaderna i ett stadsbyggnadsperspektiv som en del i helheten för området i anslutning till Odenplan. Kommunikationsflöden, parken, torget och ny entré mot tågstationen i förhållande till byggnaderna studeras.

Byggnader

Byggnadernas skick ses över så att myndigheters krav och byggnaders behov tas fram. Handlingsplan, långsiktig strategi och ekonomisk konsekvensanalys görs för byggnaderna, torget och omgivande ytor.

Byggnaderna har tekniska brister och otillfredsställande tillgänglighet. Ett antal utredningar som hanterar specifika tekniska frågor har redan genomförts och dessa utredningar tas med. Exempelvis finns utrymmen där fukt och vatten tränger in, som behöver åtgärdas. Husen behöver också renoveras och underhållet är eftersatt. Miljösorteringen bör förbättras och energibesparande åtgärder är tänkta att utföras.

Ett vårdprogram, som beskriver hur huvudbyggnaden och dammen ska hanteras vid underhåll och renoveringar, tas fram under 2012. Resultatet från vårdprogrammen påverkar denna utredning.

Lokaler

Spelbomskan har flera olika typer av lokaler. I utredningen föreslås att fastighetskontoret ser över ytor och dess användningsområden, för att se om ytor används på ett bra sätt, om de kan användas eller hanteras på ett mer lämpligt sätt, och om det finns möjlighet att skapa nya utökade ytor. Utredningen är tänkt att studera möjligheten till nya funktioner som önskade förbindelser mellan Huvudbyggnad och Annex och utökade ytor mellan Huvudbyggnad och Basarer.

Lokalernas översyn ska visa på framtida risker och möjligheter, på förändringar och förväntningar, både ur ekonomiskt och marknadsmässigt perspektiv. Den ger också en möjlighet till framförhållning inför befintliga hyresgästers eventuella ändrade behov.

Verksamheten

Verksamheternas, hyresgästernas, behov och önskemål sammanställs och behandlas.

Stadsbiblioteket har tydliga behov på anpassning och ombyggnation och har gjort en studie som visar dessa. Lokalprogram och långsiktig strategi för biblioteket tas fram, liksom ett förslag som är i linje med den övergripande handlingsplanen.

Utredningsarbetet om helheten, fastigheterna och lokalerna kan komma att påverka verksamheterna, vilket fastighetskontoret kommer hantera i dialog med hyresgästerna.

Tidplan

Utredningen beräknas starta under våren 2012 med målsättningen att ta upp ett inriktningsbeslut i mars 2013. Utredningens tidplan är beroende av vårdprogrammets tidplan och detaljplan för citybanan.

Organisation

Fastighetskontoret ansvarar för utredningen med Lilian Rosell från utvecklingsavdelningen som projektledare.

Kulturförvaltningens Johanna Hansson är projektledare för biblioteket.

I projektets styrgrupp ingår stadsledningskontoret, fastighetskontoret, kulturförvaltningen och stadsbyggnadskontoret.

Projektet genomförs enligt stadens modell för stora projekt.

Ekonomi

Utredningskostnaderna för fastighetskontoret bedöms uppgå till högst 8 mnkr och för kulturförvaltningen till högst 1 mnkr fram till inriktningsbeslut.

Fastighetskontorets utredningskostnad kommer att bokföras som en investering varpå investeringskostnaden inklusive utredning ligger till grund för beräkning av investeringens avkastningskrav i inriktningsbeslutet.

Totala investeringens storlek bedöms vara på en nivå som kommer kräva beslut i kommunfullmäktige.

Samråd

Samråd med stadens övriga förvaltningar och stadsledningskontoret kommer att göras. Samordning kommer också att ske med övriga berörda hyresgäster och intressenter.

Miljökonsekvenser

Projektet kommer följa fastighetsnämndens miljöpolicy och Stockholms stads miljöprogram.

Risker

En risk- och konsekvensbedömning genomförs i utredningen.

Riskerna i arbetet med utredningen är:

Kulturhistoriska aspekter

De kulturhistoriska aspekterna innebär begränsningar där det finns risk, om godkända lösningar är svåra att finna, att de kan påverka tidplanen.

Akuta åtgärder

Vissa akuta åtgärder kan behöva göras nu under utredningsfasen, trots att de kommer behöva göras om ytterligare sen, vilket kan påverka kostnaderna. Som exempel är Stadsbibliotekets källarmagasin fuktskadat och sorteringsverket har nått sin tekniska livslängd.

Flera intressenter

De olika intressenternas behov, krav och önskemål kan vara motstridiga vilket kan komma att påverka tidplanen för utredningen.

Om huvudbyggnaden blir ett byggnadsminne tillkommer ytterligare en intressent, Länsstyrelsen, vilket kan påverka tidplanen.

Plan för uppföljning

Fastighetskontoret återkommer med lägesrapport om utredningen i september 2012. Fastighetskontoret och kulturförvaltningen återkommer till fastighetsnämnden och kulturnämnden med förslag på inriktningsbeslut i mars 2013.

Slut